

РЕЛІГІЙНИЙ ПРОСТІР УКРАЇНСЬКОГО СОЦІУМУ В ЙОГО СОЦІОЛОГІЧНИХ ВИМІРАХ

У статті проведено аналіз релігійного простору українського соціуму в його соціологічних вимірах. Робиться порівняльний аналіз соціологічних індикаторів, за якими визначається рівень релігійності в класичному варіанті та в українському суспільстві. На основі соціологічних досліджень Центру Розумкова за 2000-2016 рр. характеризується релігійність як у кількісному, так і в якісному вимірах, визначається її ступінь, рівень характер і специфіка проявів. Зазначається, що українська релігійність є синкретичною, дифузною та носить декларативний характер, в ній не спостерігається «лінійність». Аналізується мережа структур, які впливають на формування релігійності: кількість громад, навчальних закладів, недільних шкіл тощо.

Ключові слова: релігія, Церква, релігійність, індикатори, дослідження, цінності, лінійність, культові споруди, громади.

Постановка питання. Уже чверть віку Україна є незалежною державою. Докорінно за цей час збільшилися всі характеристики українського соціуму: він демократизувався, лібералізувався, формує ті стандарти цінностей, які характерні для цивілізованої, високо розвинутої країни. Україна вибрала європейський вектор розвитку, покінчивши з радянським тоталітарним режимом. Це не простий шлях, він включає, у першу чергу, зміни у свідомості громадян, їх менталітету, залучення тих моральних цінностей та характеристик, на яких 500 років тому в Західній Європі відбулися реформаційні процеси, що дали життя новим капіталістичним відносинам та успішному європейському співтовариству, яке іменується Європейський Союз. У свій час в Європі відбулися як релігійна так і соціальна реформація, засадничими підвалинами якої постала протестантська етика. Саме релігійні цінності стали рушійним підґрунтям для соціальних змін. Тому Президентом України 2017 рік оголошено роком Реформації, як нагадування про ті можливості релігії з її етичним потенціалом, який може сконсолідувати українське полікультурне та поліконфесійне суспільство, взявши за основу ідеали добра, справедливості, толерантності та взаємоповаги.

Наскільки релігія в українському соціумі сьогодні може виконати цю величну місію, чи достатньо до неї довіри суспільства, чи є у неї та продукатора релігійності – церкви – розвинута інфраструктура? Відповіді на ці питання є актуальними і сьогодні та потребують наукового дослідження.

Метою нашої роботи є аналіз релігійного простору в таких його показниках як релігійність та релігійна мережа.

До основних **завдань** дослідження відносимо наступні:

- 1) аналіз релігійності українського соціуму в його європейських вимірах;
- 2) дослідження релігійності за українськими соціологічними критеріями;
- 3) визначення релігійності українського суспільства в її регіональних вимірах;
- 4) проведення порівняльних характеристик релігійної мережі в її інституціональних формах.

Рівень дослідження проблеми. Вивченням релігійності українського соціуму та релігійної мережі в різні роки займалися: В. Бондаренко (релігійна мережа в її інституціональних змінах), Л. Владиченко (зміни в релігійному середовищі), В. Єленський (сучасні трансформації в релігійному просторі, постмодерна релігійність), С. Здіорук (специфіка та прояви традиційної релігійності), А. Колодний (релігійний простір років незалежності України), М. Новиченко (зміни в релігійному середовищі в умовах демократизації

українського суспільства), М. Паращевін (релігійність у секулярному суспільстві), Л. Филипович (новітня релігійність), Л. Шангіна (роль релігії і віри в житті українців) тощо.

Виклад основного матеріалу: Українське суспільство знаходиться на складному етапі великих трансформаційних змін – як економічних, так і духовних. Вибравши європейський вектор розвитку, Україна, з одного боку, хоче покінчити зі своїм радянським минулим, а з іншого боку – досягти того високого рівня життя, якого український народ заслужив, довгими роками виборюючи свою незалежність. Післямайданні події, війна на сході країни стали тим складним випробовуванням, яке показало, що країна, обравши своє європейське майбутнє, зробить усе, щоб не зійти з цього шляху.

Європа для України це не тільки горизонт, до якого треба йти, це, у першу чергу, ті стандарти та цінності у поведінці та відносинах, які потрібно сформувати українському народу, реформувавши українське суспільство. Усі ці роки складної борні моральним еталоном для українських громадян виступали релігія та Церква, які виконують не тільки роль соціального інституту, але й виступають гарантом інтегратора та суспільного стабілізатора, оскільки пропонують і продукують історично сформовані ними етичні цінності, стандарти і моделі поведінки, що дозволяє підтримувати значну суспільно-духовну стабільність. Як результат, Церква за показником довіри продовжує утримувати впродовж 2000-2016 рр. першу позицію – 57% [9, с. 24] серед суспільних і політичних іститутів (в 2000 р. рівень довіри складав 63,1%, в 2010 р. – 72.5% [7, с.40])

У свій час ще Е. Дюркгейм зауважував, що релігія – ідеологічний механізм, який забезпечує соціалізацію людей, цілісність суспільства через сакралізацію базових зв'язків [10, с.722]. На думку відомого філософа С. Булгакова, релігія допомагає реалізації процесів становлення особистості, ритуалізації, а відповідно, облагороджування репертуарів поведінки людини, виходу її за межі вузько земного існування [10, с.722] Високим залишається і моральний авторитет Церкви – 45.5% (проти 56% у 2000 та 2010 рр.) Найвищим, який бачимо з таблиці, цей показник є на Заході – 75.1% і найнижчим – 31.6% на Півдні. [7, с. 41; 9, с.24,36]

Чи є для Вас сьогодні Церква моральним авторитетом?
(%опитаних)

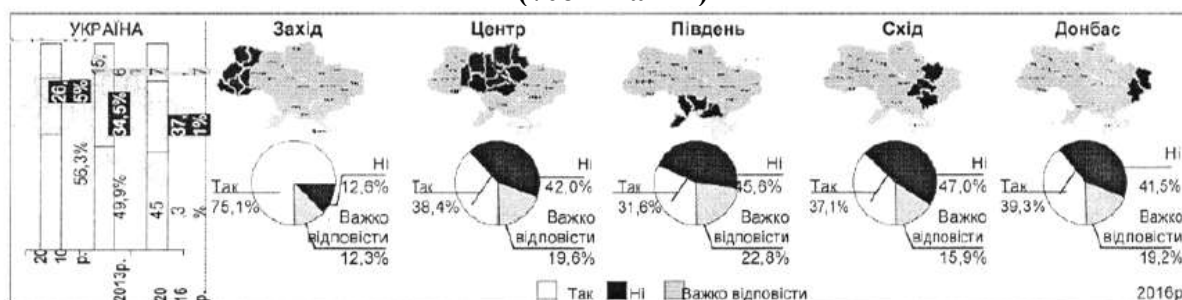

Табл. 1

Цей дисонанс із загалом високим рівнем довіри до Церкви пов'язаний, на нашу думку, із очікуванням суспільства отієї «лінійності» та ідеального типу Церкви. Саме тому високою залишається релігійність населення – 70% [9, с. 227] (проти 58% у 2000р. та 71% у 2010р.) [7, с.31]

Сьогодні, як вважає вітчизняний соціолог релігії В. Єленський, можна навіть говорити про «велике релігійне повернення», яке розпочалося десь в останній чверті ХХ століття і яке перетворило релігію в Україні на вагомий чинник національної та культурної мобілізації [5, с. 343-368] Процес «повернення релігії», як вважає науковець, триває й питома вага тих, хто виражає свою ідентичність за допомогою релігійних символів, весь час зростає [3, с. 463].

Щоправда, як зазначає В. Єленський, Україна ніколи не була «релігійною пустелею», її релігійне життя, навіть в радянські часи, було достатньо насиченим, а мережа релігійних організацій складала від 40% (пізнопротестантські спільноти) до 65% (православні парафії) загальносоюзної мережі [2, с.67-68].

Зазначимо, що релігійність українського соціуму характеризує як якісну, так і кількісну визначеність (ступінь, рівень, характер) засвоєння релігійних ідей, цінностей та регламентує

їхній суттєвий вплив на поведінку та життєдіяльність віруючих. Ступінь релігійності характеризується тим, як релігія впливає на окрему людину та соціальну групу; рівень співвідношення релігійного та нерелігійного населення у певному регіоні; характер релігійності показує вияв специфіки і відмінності тих чи інших релігійних конфесій від соціальних груп [3, с.116]. Саме про це свідчать результати Європейського соціологічного дослідження, за яким 74,79% українців відносять себе до певної релігії. За цим показником наша країна входить до першої сімки із 23 досліджуваних країн (після Кіпру, Польщі, Португалії, Ірландії, Словаччини та Болгарії). За показниками приналежності до релігійних віросповідань Україна залишається однією з найбільш релігійних у Європі [3, с.115].

В українському соціумі за рівнем активності можна виокремити такі групи віруючих: глибоко набожні, віруючі за традицією, формальні (для іміджу) парафіяни, конфесійно невизначені (позаінституційні-авт.), випадкові богошукачі. Серед них можна відповідно виокремити два принципово відмінні між собою типи релігійності (і, відповідно, два типи носіїв релігійності) – масова і воцерковлена. Перша характеризується низьким ступенем і поверховістю релігійних переконань, недостатньою силою релігійної віри, слабкою системністю релігійних почуттів та переживань, неактивною та неусвідомленою релігійною діяльністю, повільнішим засвоєнням релігійних ідей, норм і цінностей, яскраво вираженою ритуальністю, конформізмом, декларативністю.

Якраз до першого (масового) типу релігійності можна віднести не інституційовану, постмодернову релігійність (її ще можна назвати громадянською) як позацерковний «дифузний» вияв релігії, де вигадливо поєднуються елементи громадянської релігії з християнськими віруваннями, а також набори цінностей, символів, звичаїв і поведінкових норм [5, с.467].

Специфічним для сучасної (в більшості декларованої) української релігійності є те, що притаманні західній цивілізації повага до віри та Церкви, маніфестація через релігію ідентичності, але не включення в релігійну інституційну сферу, що означається як віра без приналежності. Це ще можна назвати релігією меншості «від імені більшості», тобто ситуацією, коли релігійність маніфестує активна меншість, а більшість не просто ставиться до цього з розумінням, а й виразно підтримує те, що робить меншість (відзначає релігійні свята, виконує обряди, живе згідно традиції), але не інституціоналізується [5, с.172].

Другий тип релігійності відрізняється цілісністю, виваженістю, ґрунтовністю релігійних переконань та їх, як вважає релігієзнавець Л. Шангіна, максимальною відповідністю конкретним релігійним віруванням, вимогливістю до виконання релігійних практик, усвідомлення їх самоцінності, залученістю до релігійних організацій, участю в соціальній, просвітницькій, благодійницькій та інших видах релігійної діяльності [2, с.69-70].

Порівнюючи європейські та вітчизняні показники релігійності українського соціуму, ми бачимо суттєву різницю. Постає питання, в чому причина? Різні методики дослідження, чи різні інструментарії? А може декларована і практикуюча релігійність не одне й теж? Справа в тому, що, на думку соціолога релігії В. Єленського, в громадській думці існує такий собі ідеальний тип віруючого, який повинен справно відвідувати храм, матеріально підтримувати Церкву, знати молитви, виконувати всі вимоги віросповідання та проявляти високі моральні принципи й ідеальну поведінку. Окрім того, як вважає він, усі пострадянські суспільства, що пройшли тривалий експеримент з використання традиційної інституційної релігійності, коли участь релігійних інститутів у процесі соціалізації принаймні трьох поколінь була зведена до мінімуму, висувають сьогодні завищені вимоги до релігійності своїх членів. Зрозуміло, що цей «ідеальний тип» віруючого недосяжний.

Тут, скоріше всього, слід вести мову про якість критеріїв дослідження релігійності, а не вивчення громадської думки щодо цього феномену.

Зазначимо, що серед західних дослідників релігії уже класичними стали сформульовані Чарльзом Глоком п'ять критеріїв релігійності: релігійна віра, релігійний досвід, релігійні знання, церковно-ритуальна практика та етичні наслідки віри. Хоча ці п'ять критеріїв були й залишаються серед соціологів релігії предметом бурхливої наукової дискусії, мабуть тільки у пострадянських країнах, в тому числі й Україні, шкала Глока сприймається не як інструмент

операціоналізації релігійних виявів, а як такий собі стандарт, якому начебто повинна відповідати релігійна особа. Насправді, вітчизняні соціологи використовують інтегрований показник релігійності українців: релігійні знання, індивідуальна набожність, релігійно-інституціональна залученість (частота відвідування храмів), матеріальна підтримка Церкви, релігійна поведінка [3, с.113-116].

Дуже часто для вияву рівня релігійності науковці застосовують й інші індикатори: віру в релігійні твердження, сприйняття віри як цінності, участь у релігійних зібраннях, індивідуальну молитву, фінансову підтримку релігійної організації. У більшості рівень релігійної активності визначається частотою і регулярністю участі у релігійних зібраннях [2, с.71]

Аналізуючи перераховані індикатори, за якими вітчизняні соціологи визначають рівень релігійності, слід, все ж таки, посылатись на В. Єленського, який вважає, що вивчення релігійності не слід зводити тільки до вивчення інституційних форм релігії. Якщо ми сприймаємо погляд на релігію як на джерело, з якого людина черпає сенс свого існування та ключові екзистенційні значення, то, вважає науковець, очевидно, що релігійність це не тільки певна ритуалізована поведінка в рамках релігійних інституцій. Релігійність – це те, як впливають (і чи впливають) релігійні переконання людини на її поведінку та відносини. В. Єленський називає це «лінійністю» (інтеріоризація релігійних примусів у моральну поведінку) [5, с.463-466]. Як ми думаємо, релігійність усе ж таки повинна проявлятися у «лінійності», а не декларованості з посиланням на якийсь критерій. Адже, як вважає релігієзнавець А. Колодний, неглибоке занурення в релігійне життя приводить до формування в країні не критичного, компліментарного щодо Церкви та релігійної орієнтації іміджу в громадській думці [1, с.121].

Різницю між декларованими і реальними критеріями релігійності українського соціуму ми можемо побачити, звернувшись до останніх за часом досліджень за 2016 р. соціологічної служби центру Розумкова.

До прикладу, не витримує критики такий індикатор вияву релігійності як відвідування релігійних служб, що говорить про невисокий рівень переконань. Число громадян, які відвідують релігійні служби, зібрання, служіння збільшилось з 49% у 2000 р. (39% у 2010 р.) до 58% у 2016 р. Частіше, ніж раз на тиждень, їх відвідували, за даними опитувань, 4-5 % громадян раз на тиждень 14-18 %, раз на місяць – 17%. І лише на великі релігійні свята храми відвідують біля 52% різних верств населення. Періодичність відвідування зібрань можна побачити з нище наведених таблиць [7, с. 38-39;9, с. 23, 32].

Як часто Ви відвідуєте релігійні служби, зібрання, служіння? % тих, хто відвідує релігійні служби, зібрання, служіння										
	УКРАЇНА					РЕГІОНИ (2016р.)				
	2000р.	2002р.	2010р.	2013р.	2016р.	Захід	Центр	Південь	Схід	Донбас
Частіше, ніж раз на тиждень	4,4	5,0	3,5	3,7	4,2	8,5	2,0	1,7	2,0	3,1
Раз на тиждень	15,9	13,7	15,7	14,9	17,7	31,0	11,7	4,3	5,6	25,2
Раз на місяць	13,1	16,4	20,8	18,5	17,0	25,7	11,4	12,0	17,8	10,7
На релігійні свята	52,0	52,0	50,4	53,0	51,7	30,0	63,8	68,4	62,9	50,4
Раз на рік	8,1	8,7	5,4	6,3	6,4	3,2	7,7	8,5	7,6	7,6
Рідше, ніж раз на рік	3,0	2,6	2,2	1,7	1,9	0,5	2,0	2,6	3,6	3,1
Ніколи, майже ніколи	0,3	0,5	0,9	0,6	0,1	0,0	0,3	0,9	0,0	0,0
Інше	2,9	0,8	0,6	0,1	0,2	0,5	0,0	0,9	0,0	0,0
Важко відповісти	0,0	0,0	0,0	1,1	0,0	0,5	1,1	0,9	0,5	0,0

Не можна судити і про рівень релігійності по такому показнику як матеріальна підтримка Церкви, оскільки вона надається громадянами радше час від часу, ніж постійно. Так, регулярно у 2016 р. її надавали лише 12% опитаних (проти 9% у 2000 р. та 15% у 2010 р.); надають «зрідка» – 30% (проти 38% у 2000р. та 42% у 2010 р.); 30% (проти 16% у 2000 р. та 26% у 2010 р.) роблять пожертви у дні великих свят та оплачують виконання треб [7, с.40; 9, с.23, 33]. Більш детальну інформацію по роках та регіональний зріз можна отримати з таблиці 3.

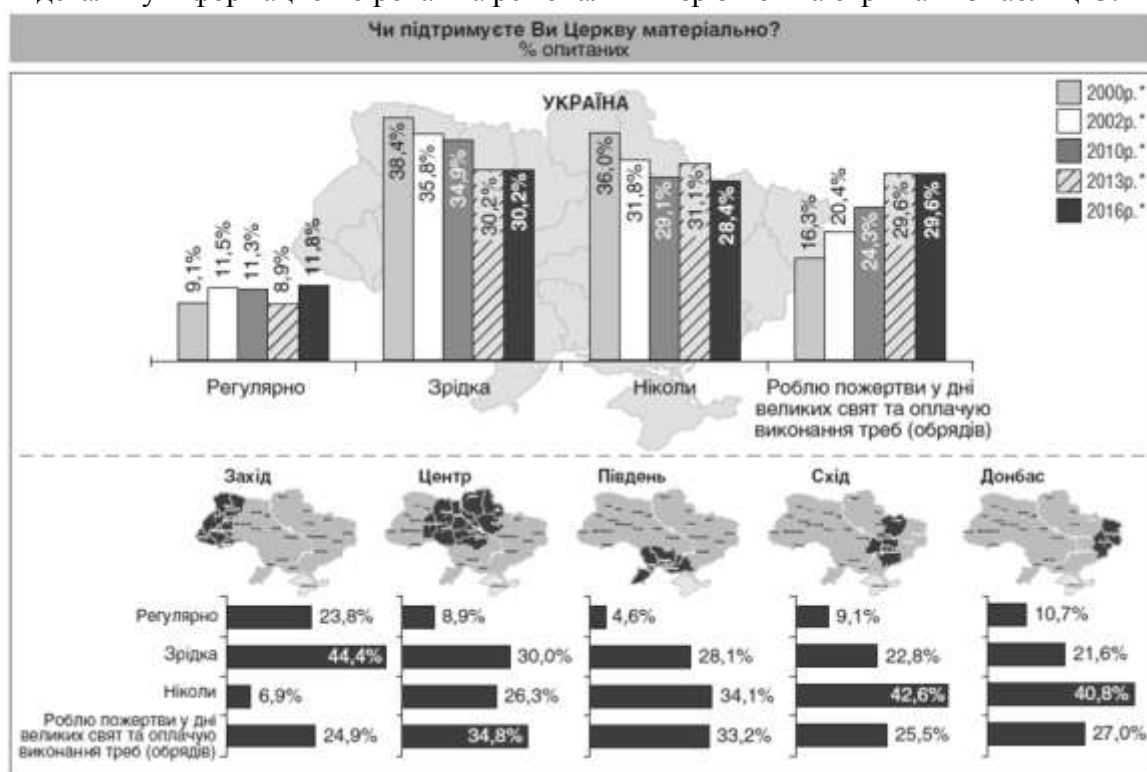

Табл. 3

Проаналізовані вище критерії свідчать якраз про декларативну, а не реальну релігійність. Перший рівень, на нашу думку, характеризується високою динамікою, синкретизмом і універсальністю. Це підтверджують дослідження центру Разумкова, де вона коливається за останні 15 років у межах від 58% до 70%, що говорить про невисоку переконаність у вірі релігійних людей [4, с.131].

Характерно, що рівень релігійності залишається залежним від регіону – віруючими себе вважають від 91% жителів Заходу, до 56% жителів Сходу (проти 89% та 66 % у 2010 р.) [9, с.22].

Помітне підвищення релігійності українського соціуму в роки незалежності сталося, як вважають соціологи, за рахунок тієї групи громадян, які відносили себе до тих, хто вагався між вірою і невір'ям. Разом з тим, зростання числа віруючих відбулося саме за рахунок Півдня (з 49% у 2000 р. до 70% у 2010 р.) та Сходу (з 48% до 66%). Як бачимо, зростання числа віруючих відбулося в тих регіонах, де воно було невеликим. Щоправда, навіть після

такого зростання число віруючих на Півдні та Сході залишається помітно нижчим, ніж на Заході країни [3, с.116; 7, с. 31].

Для української релігійності характерним є забезпечення таких закономірностей, як залежність її рівня від **статі** (рівень релігійності в 2013 р. серед жінок був вищим, ніж серед чоловіків: 75% і 57% проти 79% і 62% у 2010 р.); місця **проживання** в координатах місто/село (рівень релігійності серед жителів села в 2013 р. був вищим, ніж серед жителів міста: 71% і 65% (проти 76% і 69% у 2010 р.); віку (рівень релігійності зростає з віком: від 62% у найолодшій групі до 73% у найстаршій групі (проти 66% та 72% у 2010 р.); освіти (рівень релігійності знижується з мірою підвищення рівня освіти: серед осіб з неповною середньою освітою віднесли себе до віруючих 76% опитаних, із середньою і середньою спеціальною – 67%, з вищою і неповною вищою освітою – 65% (проти 83%, 70% і 71% відповідно у 2010 р.) [3, с.116-117; 7, с.34].

Слід відмітити, що при високій декларативності релігійності зменшується кількість респондентів, які засвідчують значимість релігії в їхньому житті. Число тих, хто засвідчував ту чи іншу міру її важливості, зменшилося з 63% у 2000 р. до 57% у 2016 р. Щоправда, рівень визнання важливості релігії залежить від регіону – 88% на Заході та 33% – на Сході [9, с.22].

Показовою є й та обставина, що, як свідчать опитування, на формування релігійності мало впливає релігійне виховання. Виховання цієї якості вважають найбільш важливим лише 18% опитаних; від 40% Заходу до 4% Сходу. Загальне число тих, хто вважає виховання релігійності дітей важливим, порівняно з 2000 р., збільшилося у 2016 р. з 11% до 18%. Разом з тим, число тих, хто виховувався вдома в релігійному дусі, зросло з 31% у 2000 р. до 38% у 2016 р. Найбільшою мірою це стосується жителів Заходу, де релігійне виховання вдома отримали 79% опитаних; найменшою – жителів Сходу (18%) [3, с.117; 9, с.22].

Характерним для релігійності українського соціуму є, те, що вона не посідає перших позицій в переліку важливих якостей, що їх слід виховувати у дітей в сім'ї. Характерно, що упродовж 2000 – 2013 рр., наприклад, рейтинг таких якостей залишається незмінним. Перші три позиції посідають саме соціальні якості: працелюбність (78%), відповідальність (68%), толерантність і повага до інших (59%). Релігійність посідає лише дев'яту – десятую позицію [3, с.117; 7, с.36].

Українська релігійність має специфічну конфесійну та регіональну визначеність. Як і раніше, більшість громадян (65%) відносять себе до православ'я (у 2010 р. – 68%). Зауважимо, що православ'я в Україні є найчисельнішою релігійною течією (в 2016 р. нараховувало (без старообрядців) 19134 релігійні організації (53,6% від загальної кількості 34183 релігійних громад) [8, с.192]. На Заході країни значне число жителів (30%) визначають себе греко-католиками (в 2016 було близько 8%). Слід зауважити, що більшість (63%) опитаних вважають, що «людина може бути просто віруючою (не сповідувати якусь конкретну релігію)». Ця точка зору переважає у всіх регіонах, за винятком Заходу, де 50% опитаних переконані, що віруюча людина повинна обов'язково сповідувати ту чи іншу релігію; 45% опитаних підтримує думку, що можна «просто вірити».

Характерною рисою української релігійності є її конфесійно-церковна визначеність. Хоча за статистикою кількість громадян УПЦ (12334 громад або 36% від загальної кількості) майже в тричі перевищує кількість громад УПЦ КП (4775 або 25% від загальної кількості), число прихильників УПЦ КП перевищує число вірних УПЦ: серед усіх опитаних 25% проти 15% відповідно.

Є підстава констатувати наявність сталої тенденції: число прихильників УПЦ з 2010 р. знижується (у 2010 р. – 24% всіх опитаних, у 2013 р. – 20%, у 2014 р. – 17%, 2016 р. – 15%); натомість зростає число прихильників УПЦ КП: порівняно з 2000 р. воно зросло вдвічі – з 12% до 25%. Найбільш помітним це зростання є на Сході країни (3% до 19%), у Центрі (з 18% до 33%) та на Заході (з 20% до 36%).

Скоріше всього, одним із чинників зростання числа вірних УПЦ КП є конфесійне визначення тих, хто вважав себе «просто православним»: частка таких респондентів зменшилася з 39% у 2000 р. до 21% у 2016 р. [4, с.134; 8, с.192; 9, с.22-23].

Певний вплив на релігійність православного простору має Українська Автокефальна Православна Церква (УАПЦ) з її 1188 релігійними організаціями (64% знаходяться в галицьких областях України). Катехизація та продукація релігійності (за винятком УАПЦ оновленої) тут відбувається в 871 храмі, 7-ми духовних навчальних закладах, 269 недільних школах [4, с.135; 6; 8, с.94].

Не мають особливого впливу на формування релігійності у православному просторі такі течії православного коріння як Російська (закордонна) Православна Церква (30 громад), старообрядницька церква Білокриницької згоди (34 громади), Руська православна старообрядницька церква безпопівської згоди (14 громад), Істинно-православна церква (31 громада) та ряд інших малочисельних течій [4, с.135; 8, с. 195].

До традиційної релігійності, щоправда з деякою специфікою, можна віднести релігійність, що представлена двома обрядами – Західним (Римо-Католицькою Церквою або РКЦ) та Східним (Українською Греко-Католицькою Церквою або УГКЦ). Більш розвинута УГКЦ з 3366 громадами, 16 духовними навчальними закладами та 1893 недільними школами має всі можливості формувати якісну релігійність, яка закріплюється численними паломницькими заходами.

Менші можливості для продукування релігійності має церква польської меншини – РКЦ, враховуючи не зовсім розвинену інфраструктуру – 913 громад з 389 культовими спорудами, з 10-ти навчальними закладами та 362 недільними школами. Правда, слід віддати належне цій Церкві у використанні різного ряду громадських згромаджень, які мають суттєвий вплив на так звану початкову релігійність.

Значний вплив на релігійність вірян має РКЦ у Закарпатті, що підпорядкована безпосередньо Апостольській столиці і яка діє автоматично. Маючи 933 громади, 10-ть навчальних закладів, 36 недільних шкіл, Церква активно працює серед молоді, організовуючи різноманітні мистецькі заходи. Релігійність вірян Церкви специфічна тим, що, по-перше, священиками є іноземці, по-друге, богослужіння і навчання ведуться за західним зразком [4, с.133; 8, с.196].

Досить потужну релігійність, яка не тільки відповідає всім індикаторам, але й формує «лінійність», є протестантське середовище в його пізньому варіанті – адвентизм, баптизм, єговізм (хоча останніх інколи виключають із протестантських спільнот, що не має вагомих підстав). Вони мають 8691 релігійну організацію (24,3% усієї релігійної мережі). Розвинутою є інфраструктура: 4860 молитовних будинків, 55 навчальних закладів, 1996 недільних і суботніх шкіл (останні діють неформально, а дуже ефективно), при фіксованому членстві дозволяють деномінаціям продукувати високий рівень релігійності, де не викликає питань до таких індикаторів, як відвідування служб, матеріальна підтримка церкви (постійна), знання віросповідних принципів, найголовніше – «лінійність» [4, с.135].

Менш ефективно діють малочисельні протестантські громади – лютерани (77 громад), реформати (118), пресвітеріани (68) та неопротестанські Церкви – Новоапостольська (58), Церква Христа (126), Армія Спасіння (11), мормони (44); харизмати – Повного Євангелія (336), Українська Християнська Євангельська Церква (170), Церква Живого Бога (33), Нове Покоління (34), Відродження (24).

Не мають особливого впливу на формування релігійності в українському соціумі шість юдейських громад (34 організації); мусульманське середовище (4 центри, 238 організацій); різновірські течії (4 напрямки, 50 організацій, 76 культових будівель) [4, с.136].

Висновки

1. Релігійність українського соціуму на декларованому рівні є однією з найвищих у європейському просторі.
2. За соціологічними показниками українська релігійність є синкретичною, дифузною, в ній не спостерігається «лінійність».
3. Релігійність українського суспільства специфічна за регіональними ознаками, вона за рівнем вища на Заході і нижча на Сході та Півдні країни.

4. Найбільший вплив на формування релігійності мають православне, греко-католицьке та протестантське середовище. Цьому сприяє наявність великої кількості громад, духовних закладів та недільних шкіл.

Література

1. Докаш В.І. Релігійна мережа України в її інституціональних вимірах: компаративний аналіз / В. Докаш // Релігія та Соціум. Міжнародний часопис. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2012. – №1 (7). – С.50-56.
2. Докаш В. Релігійність українського суспільства в її сучасних соціологічних вимірах / В. Докаш // Держава і Церква: форми взаємодії в умовах трансформації українського суспільства: Матеріали міжн. наук. прак. інтернет-конф. 28-29 травня 2014 року / за заг. ред. проф. Докаш В.І. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2014. – С.67-76
3. Докаш В.І. Плюралізм, поліконфесійність та розвинута релігійна мережа – фактори попередження міжконфесійних конфліктів (за результатами соціологічних досліджень) / В. Докаш // Релігія та Соціум. Міжнародний часопис. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2016. – №3-4 (23-24). – С. 130-138.
4. Докаш В. Релігійність українського суспільства: суспільні виміри і фактори змін / В. Докаш // Релігія та Соціум. Міжнародний часопис. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2013. – №3 (10). – С.113-120.
5. Єленський В. Велике повернення: релігія у глобальній політиці та міжнародних відносинах кінця ХХ – початку ХХІ століття / В.Єленський. – Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2013. – 504 с.
6. Звіт про мережу церков і релігійних організацій в Україні станом на 1 січня 2016 // Департамент у справах релігії та національностей [Електронний ресурс]:
7. Релігія і влада в Україні: проблеми взаємовідносин. Інформаційно-аналітичні матеріали до Круглого столу на тему: «Державно-конфесійні відносини в Україні, їх особливості і тенденції розвитку», 2 лютого 2011 р. – Київ: Центр Разумкова. – С.3-62.
8. Релігійна свобода: на перехресті епох, країн і культур. Науковий щорічник №19 / За заг. ред. проф. А. Колодного. – К: УАР, 2015-2016. – 216 с.
9. Релігія, Церква, суспільство і держава: два роки після Майдану (інформаційні матеріали). – Київ: Центр Разумкова, 2016. – 442 с.
10. Религия: Энциклопедия / Сост. и общ. ред. А.А. Грицанов, Г.В. Синило. – Мн.: Книжный Дом, 2007. – 960 с.

Literatura

1. Dokash V.I. Relihiyna merezha Ukrayiny v yiyi instytutsional'nykh vymirakh: komparatyvnyy analiz / V. Dokash // Relihiya ta Sotsium. Mizhnarodnyy chasopys. – Chernivtsi: Chernivets'kyu nats. un-t, 2012. – #1 (7). – S.50-56.
2. Dokash V. Relihiynist' ukrayins'koho suspil'stva v yiyi suchasnykh sotsiolohichnykh vymirakh / V. Dokash // Derzhava i Tserkva: formy vzayemodiyi v umovakh transformatsiyi ukrayins'koho suspil'stva: Materialy mizhn. nauk. prak. internet-konf. 28-29 travnya 2014 roku / za zah. red. prof. Dokash V.I. – Chernivtsi: Chernivets'kyu nats. un-t, 2014. – S.67-76
3. Dokash V.I. Plyuralizm, polikonfesiynist' ta rozvynuta relihiyna merezha – faktory poperedzhennya mizhkonfesiynykh konfliktiv (za rezul'tatamy sotsiolohichnykh doslidzhen') / V. Dokash // Relihiya ta Sotsium. Mizhnarodnyy chasopys. – Chernivtsi: Chernivets'kyu nats. un-t, 2016. – №3-4 (23-24). – S. 130-138.
4. Dokash V. Relihiynist' ukrayins'koho suspil'stva: suspil'ni vymiry i faktory zmin / V. Dokash // Relihiya ta Sotsium. Mizhnarodnyy chasopys. – Chernivtsi: Chernivets'kyu nats. un-t, 2013. – №3 (10). – S.113-120.
5. Yelens'kyu V. Velyke povernennya: relihiya u hlobal'niy politytsi ta mizhnarodnykh vidnosynakh kintsya KhKh – pochatku KhKhI stolittya / V.Yelens'kyu. – L'viv: Vydavnytstvo Ukrayins'koho katolyts'koho universytetu, 2013.– 504s.
2. Zvit pro merezhu tserkov i relihiynykh orhanizatsiy v Ukrayini stanom na 1 sichnya 2016 // Departament u spravakh relihiyi ta natsional'nostey [Elektronnyy resurs]:
3. Relihiya i vlada v Ukrayini: problemy vzayemovidnosyn. Informatsiyno-analitchni materialy do Kruhloho stolu na temu: «Derzhavno-konfesini vidnosyny v Ukrayini, yikh osoblyvosti i tendentsiyi rozvytku», 2 lyutoho 2011 r. – Kyiv: Tsentr Razumkova. – S.3-62.
4. Relihiyna svoboda: na perekhresti epokh, krayin i kul'tur. Naukovyy shchorichnyk №19 / Za zah. red. prof. A. Kolodnoho. – K: UAR, 2015-2016. – 216 s.
5. Relihiya, Tserkva, suspil'stvo i derzhava: dva roky pislya Maydanu (informatsiyni materialy). – Kyiv: Tsentr Razumkova, 2016. – 442 s.
6. Relyhuya: Энтseклопедыя / Сост. y obshch. red. А.А. Hrytsanov, Н.В. Synylo. – Мн.: Knyzhны Дом, 2007. – 960 s.

Vitaliy Dokash

Religious space in Ukrainian society in his sociological dimensions

The article is based on research of the sociological service of the Razumkov Centre studied religious space Ukrainian society; compared to classical and national indicators that reflect the level of religiosity. Religiosity of Ukrainian society characterized by both quantitative and qualitative indicators, given its extent and character level, specific manifestations in the confessional and religious levels. Proposed criteria by which religion and the church have a high level of trust and moral authority is integrator and stabilizer Ukrainian society.

The proposed typology and classification carriers religiosity Ukrainian society, its specific manifestations of religiosity provided integrated index Ukrainian, conducted a parallel between declared and actual religious criteria.

The analysis indicators specific expression of religiosity as visiting religious services, material support church; arguments offered on increasing religiosity of the population in the years of independence Ukraine; studied religious laws, depending on gender, location, age and education.

The role for the production of religiosity, religious education, moral values; Proposed features of Ukrainian religiosity; confessional certainty by developed infrastructure, availability of material resources and spiritual schools and Sunday schools.

Keywords: religion, church, religion, indicators, research value, "linearity", places of worship, community.

Надійшла до редакції 18.12.2016 р.

УДК [316.423:316.344.23]

© Марія Пірен
(Чернівці)

УКРАЇНСЬКИЙ СОЦІУМ ПОТРЕБУЄ ЗМІН ЩОДО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЛЮДИНИ ТА ЇЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ

Нехай сини наші будуть мужні,
сильні й розумні, і дочки наші нехай
будуть гарні, мудрі та побожні.
Псалом Давида 143:12.

У статті зроблено аналіз кризовості, соціально-політичного стану сучасного українського суспільства та запропоновано основні механізми його подолання на засадах інноваційності, європейських стандартів, нових технологій з метою демократизації українського суспільства й створення умов соціального захисту людини та її самореалізації у суспільстві.

Знаходячись у постійній динаміці, суспільство об'єктивно переживає відповідні зміни соціальних явищ. Соціологічна наука покликана вивчати ці зміни, тому є ціла низка теорій та підходів.

Виходячи із сучасних українських реалій, необхідно шукати шлях «розумного консенсу для змін», щоб спрямувати енергію змін на очищення, віднайдення шляхів та механізмів очищення від старих стереотипів, компроматів на утвердження нового мислення правлячої еліти та громадян суспільства.

Завданням соціальних змін демократичного характеру в Україні є утвердження правових норм, щоб упорядкувати суспільні відносини з метою запобігання конфліктів для досягнення ефективності та результативності виробничих відносин, здійснення демократизації суспільних інститутів, поновлення їх молодими, по-сучасному, професійно підготовленими кадрами. Зміни можливі лише шляхом проведення радикальних реформ, соціальних